

A Kamakura-kori japán jogrendszer jellegzetességei

Minden ország, állam történetének, kultúrájának, társadalmának vizsgálatában hasznunkra válhat, ha megvizsgáljuk az adott ország jogtörténetét, jogrendszerének fejlődését. Japán esetében sincs ez másképp. Az ókorban Japán a kínai mintát vette alapul: a Tang Birodalom jogrendszerére alapozva hozta létre saját jogrendszerét, a *ritsuryōt* 律令; a Meiji-kori 明治時代 modernizáció idején pedig az iparosodott Nyugattól vette át a római jogon alapuló modern jogrendszert. E két korszak japán jogtörténetét gyakran kutatják – de mi jellemezte a japán jogfejlődést e két időszak között, a japán középkorban? E kevésbé kutatott korszak jogrendszerének megismerésével a japán középkor társadalmi berendezkedésébe, családi viszonyaiba, kulturális jellegzetességeibe is mélyebb betekintést nyerhetünk. Írásomban először rövid történeti áttekintést nyújtok a Kamakura-bakufu 鎌倉幕府 kialakulásáról, majd pedig a középkori japán jog legfontosabb általános jellegzetességeit mutatom be. Ezt követően pedig a kor egyedi jogrendszerét, a szamuráj társadalmi réteg körében megszületett *bukehōt* 武家法 vizsgálom meg.¹

A Kamakura-kor kezdetét a legújabb kutatások 1185-re teszik. A *bushi* 武士 (szamuráj) réteg létrejöttét és megerősödését követően, a Heian-kor 平安時代 végén a *bushi* származású Taira no Kiyomori 平清盛 került hatalomra, akinek azonban uralmával sem a nemesek, sem a császári udvar, sem a *bushi* csoportok nem voltak megelégedve. A Tairákkal szemben a fenti csoportok szerveződni kezdtek, és Goshirakawa császár 後白河天皇 másodszülött fia, Mochihito 以仁王 kiáltványára a Taira-ellenes mozgalomhoz csatlakozott Minamoto no Yoritomo 源頼朝, Kelet-Japánban száműzetésben élő *bushi* vezér is.² Ugyan Kiyomori 1181-ben meghalt, az őt támogatók ellen a felkelés tovább folytatódott. A Tairák végső megsemmisülését az 1185-ös dannourai 壇ノ浦 ütközet jelentette. Ezt követően Minamoto no Yoritomo hozzálátott saját hatalmának megszilárdításához. Központjának Kamakurát tette meg, ahol egyfajta államot hozott létre az államban, saját államapparátust, hivatalokat hozott létre (pl. a legfőbb vazallusokat felügyelő és bíraskodást ellátó *szamurájdokorót* 侍所, a „Politikai Ügyek Hivatalának” is fordítható *mandokorót* 政所 vagy a peres ügyekben

¹ Jelen tanulmány a 2015-ös Országos Tudományos Diákköri Konferencia Humán Tudományi Szekciója Orientalisztika I. tagozatán előadott és 1. helyet nyert, valamint a KRE BTK keleti nyelvek és kultúrák szak alapszakon 2015-ben *Jog a középkori Japánban – a Kamakura-kori bukehō* címmel szakdolgozatként benyújtott íráson alapul, annak rövidített változata.

² JAMADZSI Maszanori, Japán – Történelem és hagyományok, Gondolat, Budapest, 1989, 92–121.

vizsgálódást végző *monchūjōt* 問注所).³ 1192-ig fokozatosan jött létre az új államszervezet, ez a folyamat pedig azzal zárult, hogy Yoritomo 1192-ben a császártól megkapta a *seii taishōgun* 征夷大將軍 („barbárhódító nagy generális”) címet.⁴

Az új hatalmi bázis létrejöttével párhuzamosan kialakult egy, a *bushi* réteg körében használatos jogrendszer, melyet *bukehō*-nak nevezünk. Ez azonban nem jelentette a korábbi *ritsuryō* eltörlését. Az egész japán középkorra jellemző volt ugyanis a jog többféle osztottsága.⁵ Az ország minden lakosára, egyformán, azonos módon alkalmazható jogszabályok nem léteztek. A *ritsuryō* tovább élt az udvari nemesek körében használt *kugehō*-ban 公家法.⁶ Mivel elméletileg a császár továbbra is az egész ország ura volt, a császári udvar által elfogadott jogszabályokat kellett alapul venni az udvari nemesség birtokain, a nemesek egymás közötti jogügyleteiben és az adómentességgel bíró nagybirtokok, a *shōen*-ek 荘園 egymás közötti jogvitáiban is. A gyakorlatban azonban a *kugehō* egyre kevésbé érvényesült: az udvar ugyan adott ki újabb jogszabályokat, de ezek már inkább egyfajta állásfoglalásnak, útmutatásnak voltak tekinthetők.⁷ A nagybirtokok, a *shōen*-ek növekedése hatással volt a jogrendszerre is. A *ritsuryō* alkalmazása és az adott terület jogszokásai mentén, ezek keveredéséből kialakult egy újabb jogrendszer, melyet *honjohō*-nak 本所法 neveztek, és melyet a nagybirtokosok saját birtokaikon alkalmaztak.⁸ Ez azonban nem jelentette azt, hogy minden *shōen*-en azonos jogszabályok éltek. Ha egy *shōen*-birtokosnak több birtoka is volt, az alkalmazandó jogszabály mindig attól függött, épp melyik birtokáról volt szó.⁹

A fent említett két jogrendszer mellett a korszak harmadik jogrendszere a jelen írás fő témájának számító *bukehō*. A *bukehō* eredetét tekintve tulajdonképpen a *honjohō* egy ágának minősül, ám a szamurájság erkölcsi, morális elvei, jogszokásai is megjelennek benne. E morális elvrendszert, melyről úgy vélték, minden becsületes szamurájnak be kell tartani, *dōrin*-nak 道理 nevezték, és az ítélezés során is azt vizsgálták, az adott cselekedet megfelel-e a

³ Uo.

⁴ ISHII Ryōsuke 石井良助, A History of Political Institutions in Japan, The Japan Foundation, Tokyo, 1980, 39.

⁵ ISHII Ryōsuke 石井良助, Nihon hōseishi gaiyō 日本法制史概要, Sōbunsha, Tokyo, 1973, 72.

ASAKO Hiroshi 浅古弘 et al. (szerk.), Nihon hōseishi 日本法制史, Seirin shoin, Tokyo, 2010, 107.

⁶ SAIKAWA Makoto 斎川眞, Nihonhō no rekishi 日本法の歴史, Seibundō, Tokyo, 1998, 174–175.

⁷ SAIKAWA, i.m., 176.

⁸ SAIKAWA, i.m., 175.

⁹ ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 72.

dōrinak, vagy sem.¹⁰ További jellemvonása volt a *bukehō*nak a precedensek és a szokásjog tiszteletben tartása.¹¹

A legfontosabb forrás, melyből megismerhetjük a Kamakura-kori *bukehō*t, az 1232-ben létrejött *Goseibai shikimoku* 御成敗式目, a Kamakura-bakufu törvénygyűjteménye, melyet az 1232-ben kezdődő korszak nevéből eredően *Jōei shikimoku*nak 貞永式目 is neveznek.¹² A törvénykönyv a *shikken* 執権¹³ tisztséget betöltő Hōjō Yasutoki 北条泰時 javaslatára készült el. Fő célja az volt, hogy a sógunátus legfőbb vazallusait, a *gokenine*ket 御家人 értesítsék a bakufu jogszabályairól, törvénybe foglalják a *dōri* szabályait, illetve igazságosabbá tegyék a bíraskodást. A *Goseibai shikimoku* kínai nyelven (kanbunban) íródott, de készült belőle *kanairásos* változat is; 51 cikkelyében a sintó templomok igazgatásától kezdve büntetőjogi, családi viszonyokkal kapcsolatos és perjogi szabályokon át a bíraskodással kapcsolatos általános érvényű megállapításokig számos rendelkezés megtalálható. Az egy adott témához tartozó különböző jogszabályok nem feltétlenül egymást követik.¹⁴

A *Goseibai shikimoku* kiadását követően a bakufu nem hozott létre újabb hasonló volumenű jogszabálygyűjteményt. Ehelyett a bírósági gyakorlat során létrejött új rendelkezéseket, továbbá a meglévő rendelkezések pontosítását, bővítését úgynevezett *tsuikahō*ban 追加法 adták ki („kiegészítő jogszabályok”).¹⁵ Időről időre aztán *tsuikahō*-gyűjteményekben összegezték az új szabályokat, ilyen volt például a *Shinpen tsuika* 新編追加, a *Shikimoku shinpen tsuika* 式目新編追加 vagy a *Shin shikimoku* 新式目.¹⁶

Hasonlóképp értékes forrás a Kamakura-kori *bukehō* tanulmányozásához az 1319–1322 körül íródott *Sata mirensō* 沙汰未練書. Mint ahogy azt a nevéből is kiolvashatjuk, ez a cím nem egy törvénykönyvet jelöl, hanem egyfajta „Útmutatót a jogban kevésbé jártasok számára”. Ebben a forrásban megtalálhatók például a korabeli jogi kifejezések magyarázatai, a peres eljárás folyamatának bemutatása, a császári udvar jogával kapcsolatos leírások.

¹⁰ ISHII, Nihon hōseishi gaiyō 72. NIIZUMA Shunji 新妻俊次, „Chūsei bukehō ni okeru shisō no ikkeifu 中世武家法における思想の一系譜”, *Rekishi kyōiku* 歴史教育, Vol. 18., No. 5-8. 39.

¹¹ MASS Jeffrey Paul, „The Kamakura bakufu”. YAMAMURA Kozo (szerk.): *The Cambridge History of Japan*, 3. kötet, Cambridge University Press, New York, 1990, 75.

¹² ISHII, A History of Political Institutions in Japan, 46.

¹³ A *shikken* („régens”) tisztség a sógun segítőjét, helytartóját jelölte. E címet kizárólagosan a Hōjō-család birtokolta, s e tisztség segítségével gyakorolták a tényleges hatalmat.

¹⁴ ISHII Ryōsuke, Nihon hōseishi 日本法制史, Seirin Shoten Shinsha, Tōkyō, 1969, 65. SAIKAWA, i. m., 182., JAMADZSI, i. m., 130., KASUMI Nobuhiko 霞信彦 et al., Nihon hōseishi kōginōto 日本法制史講義ノート, Keiō Gijuku Daigaku Shuppansha, Tōkyō, 2011, 32.

¹⁵ ISHII, A History of Political Institutions in Japan, 46.

¹⁶ ISHII, Nihon hōseishi, 64.; STEENSTRUP Carl, A History of Law in Japan until 1868, E. J. Brill, Leiden, 1996, 87.

Megtudhatjuk belőle, milyen pertípusok léteztek, illetve mikor melyik volt alkalmazható. A *Sata mirens*hót azért is tekinthetjük fontos forrásnak, hiszen a középkor hasonló útmutatói között első a sorban.¹⁷

A következőkben a Kamakura-kori *bukehō*ban megjelenő korabeli családi viszonyokat, öröklési szabályokat szeretném bemutatni. A középkorra tehető Japánban az ókori *uji*-rendszer 氏 hanyatlása és a *bushi* társadalomra jellemző *ie*-rendszer 家 kialakulása. Az *ujik* közül egyesek kiemelkedtek, ezekből pedig újabb családok váltak ki.¹⁸ A családok (*iék*) tovább bomlottak főcsaládra és alcsaládokra. Minden családra jellemző volt a családfő (házfő) kiemelt szerepe, hatalma. Az ókori poligámiával ellentétben a középkorban az *iék* esetében már a monogámia volt a jellemző. A házassággal a nő a férje kizárólagos uralma alá került, a válás privilégiuma is a férfit illette.¹⁹ Az engedelmisség a feleséget a férj halála után is kötötte: újraházasodhatott ugyan, de az elhunyt férjétől öröklött földbirtokot át kellett adnia a férj törvényes gyermekei részére, vagy eseti elbírálást kellett kérjen a bakufutól. Hasonló engedelmisség kötötte a gyermekeket is. A kor jogszabályai szerint megkülönböztethetünk *chakushit* 嫡子 (törvényes örökös, általában az elsőszülött fiú), *shoshikat* 庶子 (további törvényes gyermekek), valamint *yōshikat* 養子 (örökbefogadott gyermekek).²⁰ Minden gyermekre egyaránt vonatkozott a szülő iránt tanúsított engedelmisség kötelessége, még a szülő halála után is. Így ha például egy gyermek nem teljesítette elhunyt szülője végakarátát, „a szülő holtteste elleni bűncselekmény”²¹ elkövetése vádjával felelősségre vonható volt.²² A szülői akarattal szembeszegülő gyermeket a családfő kitagadással is büntethette. Így elveszett az örökléshez való joga, de egyúttal megszűnt a kollektív felelőssége is.

A korban kezdetben a megosztott öröklés volt a jellemző, tehát a családfői tisztség ugyan csak a *chakushira* szállhatott át, földbirtokot, ingóságokat a többi gyermek is örökölhette. Ezt a családfő egy még életében kiállított tulajdon-átruházási irattal (*yuzurijō* 譲状) határozhatta meg.²³ Ez a végakarát akárhányszor megváltoztatható, visszavonható volt. Az örökhagyás tekintetében semmi sem kötötte az örökhagyót, a *Goseibai shikimoku* 22-es cikkelyén kívül.

¹⁷ KASUMI, i. m., 37. STEENSTRUP Carl, „Sata Mirens: A Fourteenth-Century Law Primer.”, *Monumenta Nipponica*, Vol. 35., No. 4. 405.

¹⁸ ASAKO, i. m., 118. ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 112-113. ISHII Ryōsuke 石井良助, Nihon sōzokuhōshi 日本相續法史, Sōbundō, Tōkyō, 1980, 43.

¹⁹ Uo.

²⁰ ISHII, Nihon sōzokuhōshi, 50. ASAKO, i. m., 120.

²¹ Japánul *shigaitekita* 死骸敵対.

²² ASAKO, i. m., 120. FRÉDÉRIC Louis, Japán hétköznapijai a samurájok korában 1185–1603., Gondolat, Budapest, 1974, 72.

²³ A végrendelet nélküli elhalálozást (*mishobun* 未処分) a korban szörnyű felelőtlenségnek, balgaságnak tartották.

Ez a cikkely ugyanis meghatározta, hogy a családfő az elsőszülött fiát – a kitagadás esetét leszámítva – nem zárhatja ki az örökségből, legalább az újonnan kinevezett *chakushi* örökrésze ötödével egyenértékű részt neki kellett juttatnia.²⁴ A megosztott öröklési rendszer hosszútávon a földbirtokok elaprózódásához vezetett volna, ezért a későbbi korokban fokozatosan az önálló öröklés vette át a helyét, mely alapján az egész vagyont a *chakushi* örökölte.²⁵

A Kamakura-kor családi viszonyainak tárgyalásakor mindenképp szót kell ejtenünk arról, hogy a kor elején a nők relatív kedvező helyzetben voltak. A lánygyermek kinevezhetők voltak *chakujónak* 嫡女, azaz „elsődleges lánygyermeknek”, így a *chakushi* után ők kaphatták a második legnagyobb részt a hagyatékából, de a *chakujón* kívül a többi lánygyermek is szabadon örökölhette kisebb hányadokat. A házasságban a feleségek magánvagyonnal rendelkezhetek, mely a házasság előtt a szülőtől „szépítkezési, mosási költség” címén kapott ingóságokat, továbbá a házasság során a férj által a feleségre ruházott földbirtokot jelentette. Ezenkívül férjük halála után az özvegyek (*goke* 後家) rendelkezhetek az örökös személyéről, és akár ki is tagadhattak gyermekeket a férj hagyatékából.²⁶ Ezen jogok azonban a Kamakura-kor végére, illetve a további korokra eltűntek, a nők pedig jóval alárendeltebb helyzetbe kerültek.

A Kamakura-korban a büntetőbíráskodás is megosztott volt a különböző jogrendszerek mentén. A *bakufu* csak a *bushi* birtokokon rendelkezett törvénykezési jogkörrel, a nemesi birtokokon az udvari nemesség (*kuge* 公家), a *shōen*eken pedig a *shōen* ura ítélkezett.²⁷ De a *bushi* birtokokon belül sem volt egységes a joggyakorlat: lehetséges volt, hogy egy adott bűncselekményt a *bakufu* jog enyhébbnek ítélte volna meg, a helyi szokásjog alapján azonban súlyosabb bűncselekménynek számított. További sajátossága a korszak büntetőjogának az akkuzatórius eljárás uralkodó szerepe, vagyis a *tōjishashugi* 当事者主義. Ez azt jelentette, hogy a korabeli bíróságok nem indítottak hivatalból eljárást, amíg valaki pert nem indított, nem nyomoztak semmilyen ügyben. Egy középkori feljegyzés is erről tanúskodik: „Ha a börtön előtt egy holttest is fekszik, amíg nem perelnek, nincs ítélet”.²⁸ Jellegzetesség az is, hogy a középkori büntetésekkel a generális prevenció elvét igyekeztek megvalósítani, vagyis

²⁴ ASAKO, i. m., 122-123.

²⁵ ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 119.

²⁶ ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 114. TONOMURA Hitomi, „Women and Inheritance in Japan’s Early Warrior Society.”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32., No. 3. 606.

²⁷ ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 96.

²⁸ Japánul: 「獄前の死人、訴えなくんば、検断なし。」 (*Gokumae no shinin, uttaenakunba, kendan nashi.*) ASAKO, i. m., 128.; SAIKAWA, i. m., 193.

azt, hogy a társadalmat elrettentsék a hasonló bűntények elkövetésétől. Ennek érdekében nem riadtak vissza kegyetlen, erőszakos büntetések végrehajtásától sem.²⁹ Szintén a generális prevenció elvét szolgálta a kollektív felelősség intézménye. Az *enza* 縁坐 alapján a családtagok válhattak kollektíven büntethetővé, a *renza* 連坐 alapján pedig bizonyos esetekben a hivatalnok bűnéért felettese felelt.³⁰ A korszak bűncselekményeit két csoportra oszthatjuk: azok a bűncselekmények, amelyeket a bakufu és a társadalom is elítélt, valamint azok, melyeket a társadalom tolerált ugyan, de a bakufu mégis büntetni rendelt. Az előbbi csoportba tartozott például a lázadás, erőszakos rablás, emberölés, gyújtogatás stb., míg az utóbbi csoportba sorolható a *Goseibai shikimoku* 12. cikkelyében olvasható *akkō no toga* 悪口の咎. Ez a másik fél becsmérlését, gyalázkodást jelentett, s a bakufu azért tekintette büntetendőnek, mert a méltóságukat, becsületüket fontosnak tartó, felfegyverzett *bushik* között a gyalázkodás akár a harcosok egész családjára, klánjára kiterjedő fegyveres konfliktushoz vezethetett volna, ez pedig aláásta volna a *bakufu* hatalmát.³¹

Az ókori *ritsuryō*-ban ötfajta büntetéstípus létezett: korbácsolás (*chi* 笞), botozás (*jō* 杖), kényszermunka (*zu* 徒), száműzetés (*ru* 流) és halál (*shi* 死). A Kamakura-kori *bukehō*-ban ezek közül csak a száműzetés és a halálbüntetés maradt meg, megjelentek azonban új büntetési kategóriák. Összesen öt nagy csoportot különböztethetünk meg: halálbüntetés (*shikei* 死刑 vagy *seimeikei* 生命刑), szabadságvesztés-büntetés (*jiyūkei* 自由刑), testi büntetés (*shintaikei* 身体刑 vagy *nikukei* 肉刑), vagyoni büntetés (*zaisankei* 財産刑), illetve méltóságra irányuló büntetés (*meiyokei* 名誉刑). A *bushi* társadalmi réteg számára nagy jelentőséggel bírt a vagyoni büntetés kategóriáján belül a földelkobzás (*shoryōbosshū* 所領没収), valamint a méltóságra irányuló büntetéseken belül a szolgálat alól való felmentés (*shusshikinshi* 出仕禁止) és a *gokenin* rangtól való megfosztás (*gokeningō-meshihanachi* 御家人号召放).³²

A Kamakura-kori *bukehō* alapján végbemenő pereket a per tárgya alapján három csoportra osztották. Ezen pertípusoknál a per tárgyán kívül különböztek a perben eljáró bíróságok (hivatalok), illetve valamelyest a peres eljárás menete is. Továbbá egyfajta rangsor is

²⁹ ISHII Ryōsuke 石井良助, *Nihon keijihōshi* 日本刑事法史, Sōbundō, Tōkyō, 1986, 52. ASAKO, i. m., 133.

³⁰ HALL J. C., *Studies in Japanese Law and Government – Japanese Feudal Law. The „Go Seibai Shikimoku”*; The Magisterial Code of the Hojo Power-holders, University Publications of America, Inc., Washington D. C., 1979, 25-27.

³¹ SAIKAWA, i. m. 197-198.

³² ISHII Ryōsuke 石井良助, *Keibatsu no rekishi* 刑罰の歴史, Akashi Shoten, Tōkyō, 1992, 86-88. ISHII, *Nihon hōseishi gaiyō*, 98.

felállítható volt a pertípusok között: a kor hatalmi és tulajdonviszonyaiból is érthető módon az a pertípus volt a legjelentőségtebb, melynek tárgya a szamurájok földbirtoka volt.³³ Ezt a pertípust *shomuzatának* 所務沙汰 nevezték, jelentőségét mutatja az is, hogy az ítéletet a *shikken* és a *rensho* 連署 is hitelesítette.³⁴ A mai polgári pereknek megfelelő pertípus volt a *zatumuzata* 雑務沙汰 is. E perben a földbirtokok ügyén kívüli, egyéb polgári jellegű kérdésekről ítélték, mint például kamatra történő pénzhitelezés, dologkölcsonzés, pénzben vagy rizsben fizetendő váltók. A harmadik nagy pertípus a mai büntetőpereknek megfelelő *kendanzata* 検断沙汰 volt.³⁵

A következőkben a *shomuzata* mintáján mutatom be a Kamakura-kori peres eljárás folyamatát. A Kamakura-kori szamuráj jog pereiben a legfontosabb meghatározó tényező a *tōjishashugi*, azaz az akkuzatórius eljárás dominanciája, a peres felek aktív szerepvállalásának követelménye volt. A bíráskodást végző hivatalok nem indítottak hivatalból eljárást, és nem foglalkoztak a különböző okiratok alpereshez való eljuttatásával sem. A bíróság előtt szintén a perben álló feleknek kellett bizonyítaniuk, hogy a jogszabály, amelyre hivatkoznak, egyáltalán létezik. A peres eljárás kezdetén a felperes (*sonin* 訴人) egy *sojō* 訴状 nevű iratot nyújtott be a perben eljáró hivatalnak, például a *shomuzata* esetében a *monchūjō*-nak. Ehhez kellett mellékelnie bizonyítékait is.³⁶ A bizonyítékoknak három fajtája létezett: írásos bizonyíték (*shōmon* 証文), tanúvallomás (*shōnin* 証人) és *kishōmon* 起請文. A *kishōmon* egyfajta írásba foglalt eskü volt, melyet a középkori Európa istenítéleteihez is hasonlíthatunk. A *kishōmon*-ban az irat szerzője megesküdött az igazára, majd meghatározott időre bevonult egy szentélybe. Amennyiben az idő lejártá előtt valamilyen „szégyenletes”, különös esemény történt a *kishōmon*-t íróval, úgy tekintették, az istenek megmutatták a bűnöst, így pert vesztett. Ilyen eseménynek számított, ha az illetőnek eleredt az orra vére, madárürülék hullott a fejére, megbetegedett, félrenyelt, vagy ha megbotlott a lova.³⁷ A bizonyítékokat a felperesnek kellett összegyűjtenie, az ügyben eljáró hivatalok, ragaszkodva a *tōjishashugi* elvéhez, ebben sem működtek közre.

A *sojō* a *kubaribugyō*-hoz 賦奉行 érkezett meg, akinek a feladata a *sojō* formai, tartalmi vizsgálata volt. Ha mindent rendben talált, a hivatalnok továbbította az iratot a *hikitsuke* 引付

³³ SAIKAWA, i. m., 190.; ASAKO, i. m., 126.

³⁴ SAIKAWA, i. m., 190.; HOSOKAWA, i. m., 322.

³⁵ ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 97.; HOSOKAWA, i. m., 322.

³⁶ SAIKAWA, i. m., 191.; ASAKO, i. m., 128.; ISHII, Nihon hōseishi, 264.

³⁷ ISHII, A History of Political Institutions in Japan, 47.; ISHII, Nihon hōseishi, 261-263.

³⁸ egyik tagozatának. A *hikitsuke* sorshúzással felelős bírót választott, és kiállította a *monjō* 問状 elnevezésű iratot, melyben felszólították az alperest, reagáljon az ellene felhozott vádakra.³⁹ A dokumentum alpereshez való eljuttatásának feladata a felperesre hárult. Az alperes a *chinjō* 陳状 nevezett iratban nyújthatta be válaszáat. Ez az oda-vissza levelezés összesen háromszor zajlott le, ezt *sanmon-santō* 三問三答 nevezték.⁴⁰ Ha a vita a levelezés szakaszában megoldódott, kiadták az ítéletről szóló végleges határozatot. Ha azonban nem sikerült így megegyezniük a peres feleknek, a *hikitsuke* maga elé rendelte és szembesítette őket. Ez alapján hozta meg ítéletét a *hikitsuke*, amelyet aztán a *hyōjōshū* 評定衆⁴¹ is megtárgyalta. A döntésről szóló hivatalos okiratot a *hikitsuke* elnöke adta ki, de a *shikken* 執権 és a *rensho* 連署 is hitelesítette aláírásával.⁴² A perben fellebbezésre is volt lehetőség, több módon is. Ezeknek volt egyike az *osso* 越訴, amelynek különlegessége az volt, hogy a vesztes fél, arra hivatkozva, hogy a döntés nem egyezik a *dōrival*, a körülmények megváltozása, érdemi bizonyítékok felmerülése stb. nélkül is akárhányszor megindíthatta.⁴³ 1297-ben a bakufu ugyan betiltotta az *ossókat*, de rövid idő múlva ismételten megjelentek a *bukehō*-ban.

Ahogy az a fentiekben láthattuk, a Kamakura-kori peres eljárás, korához képest meglehetősen részletezett, szabályozott, de egyúttal viszonylag bonyolult és körülményes is volt. A felperes dolgát megnehezítette, hogy az eljárás idején Kamakurában kellett tartózkodnia, ami számos költséggel járt. Továbbá a *tōjishashugi* elvéhez való ragaszkodás miatt rá hárult a bizonyítékok összegyűjtésének, iratok kézbesítésének terhe is. Mindezek okán nem meglepő, hogy a korban sok peren kívüli megegyezés történt.

A Kamakura-kori Japánban egy új társadalmi réteg kezébe került a hatalom, amely a már meglévő alapokra építve, saját morális elvrendszert, társadalmi jellegzetességeit felhasználva egy új jogrendszert hozott létre. Megismerhettük e jogrendszernek a legfontosabb tulajdonságait, láthattuk, hogy a *ritsuryō*-tól számos merőben eltérő jellemvonással rendelkezett, a korhoz képest meglehetősen fejlett és kidolgozott volt. Fontos, hogy a Kamakura-kori szamuráj jogrendszer nemcsak saját korára, de a későbbi időszakokra is nagy

³⁸ A *hikitsuke* tanácskozó testületét 1249-ben hozták létre. Feladata a peres ügyek tárgyalása, a jogvitákban való eljárás volt.

³⁹ ASAKO, i. m., 128.; ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 97.

⁴⁰ ISHII, Nihon hōseishi, 264.; ISHII, Nihon hōseishi gaiyō, 97.; KASUMI, i. m., 38.

⁴¹ Tanácskozó testület, melyet 1225-ben hozott létre Hōjō Yasutoki. A szerv a *bakufu* egyik legfőbb döntéshozó szervének számított, a *hikitsuke* létrehozásáig ez a tanács ítélkezett a legnagyobb horderejű perekben.

⁴² ASAKO, i. m., 130.; ISHII, Nihon hōseishi, 264.

⁴³ ASAKO, i. m., 112., 132.; STEENSTRUP, Sata Mirensho: A Fourteenth-Century Law Primer, 415.

hatással volt, hiszen az elkövetkezendő korokban, a Muromachi- és az Edo-bakufu idején létrejövő jogszabályok mintájául mind a Kamakura-kori *bukehō* szolgált. Mindezek miatt nem szabad lebecsülnünk és másodlagosként tekintenünk a középkori japán jogra: a *busi* réteg középkori és kora újkori jogszabályai további, részletesebb kutatásokra is érdemesek.

Felhasznált irodalom

- ASAKO Hiroshi 浅古弘 *et al.* (szerk.): *Nihon hōseishi* 日本法制史, Seirin Shoin, Tōkyō, 2010.
- BELOVICS Ervin – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I.*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
- BROWN, Delmer Myers: „The Japanese Tokusei of 1297.”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 12 (1949), No. 1/2., 188–206.
- DEAN, Meryll: *Japanese Legal System*, Cavendish Publishing, London, 2002.
- FRÉDÉRIC, Louis: *Japán hétköznapijai a szamurájok korában 1185-1603.*, Gondolat, Budapest, 1974. [GYÁROS Erzsébet]
- HALL, J. C.: *Studies in Japanese Law and Government – Japanese Feudal Law. The „Go Seibai Shikimoku”; The Magisterial Code of the Hojo Power-holders*, University Publications of America, Inc., Washington D.C., 1979.
- HOSOKAWA, Kameichi 細川龜市: „Chūsei bukehō no keijisaiban – kendanzata ni tsuite 中世武家法の刑事裁判—検断沙汰について”, *Shakai keizaisigaku* 社会経済史学, 5./I. (1935), 321–347.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *A History of Political Institutions in Japan*, The Japan Foundation, Tōkyō, 1980.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *Keibatsu no rekishi* 刑罰の歴史, Akashi Shoten, Tōkyō, 1992.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *Nihon hōseishi* 日本法制史, Seirin Shoten Shinsha, Tōkyō, 1969.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *Nihon hōseishi gaiyō* 日本法制史概要, Sōbunsha, Tōkyō, 1973.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *Nihon keijihōshi* 日本刑事法史, Sōbundō, Tōkyō, 1986.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *Nihon kon'inhōshi* 日本婚姻法史, Sōbundō, Tōkyō, 1977.
- ISHII, Ryōsuke 石井良助: *Nihon sōzokuhōshi* 日本相続法史, Sōbundō, Tōkyō, 1980.
- JAMADZSI, Maszanori: *Japán – Történelem és hagyományok*, Gondolat, Budapest, 1989.
- KASAMATSU, Hiroshi 笠松宏至 (szerk.): *Nihonshi daijiten* 日本史大辞典, Heibonsha, Tōkyō, 1984.
- KASUMI, Nobuhiko 霞信彦 *et al.*: *Nihon hōseishi kōginōto* 日本法制史講義ノート, Keiō Gijuku Daigaku Shuppansha, Tōkyō, 2011.
- MASON, R. H. P. – CAIGER, J. G.: *Japán története*, Püski Könyvesház, Budapest, 2004. [KAZÁR Lajos]
- MASS, Jeffrey Paul: „Jitō Land Possession in the Thirteenth Century: The Case of Shitaji Chūbun.” HALL, J. W. – MASS, Jeffrey P. (szerk.): *Medieval Japan – Essays in Institutional History*, Stanford University Press, Stanford, 1974, 157–183.
- MASS, Jeffrey Paul: „The Kamakura bakufu.” YAMAMURA, Kozo (szerk.): *The Cambridge History of Japan, Volume 3, Medieval Japan*, Cambridge University Press, New York, 2006, 46–89.
- NIIZUMA, Shunji 新妻俊次 „Chūsei bukehō ni okeru shisō no ikkeifu 中世武家法における思想の一系譜.” *Rekishi kyōiku* 歴史教育, Vol. 18. (1970), No. 5–8, 39–45.

- NODA, Yoshiyuki: *Introduction to Japanese Law*, University of Tokyo Press, Tōkyō, 1976.
- REISCHAUER, Edwin: *Japán története*, Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1995. [KÁLLAI Tibor – KUCSERA Katalin]
- SAIKAWA, Makoto 齋川眞: *Nihonhō no rekishi* 日本法の歴史, Seibundō, Tōkyō, 1998.
- STEENSTRUP, Carl: *A History of Law in Japan until 1868*, E. J. Brill, Leiden, 1996.
- STEENSTRUP, Carl: „New Knowledge Concerning Japan’s Legal System before 1868, Acquired from Japanese Sources by Western Writers since 1963.” FOOTE, D. H. (szerk.): *Law in Japan – A Turning Point*, University of Washington Press, Seattle, 2007.
- STEENSTRUP, Carl: „Sata Mirenscho: A Fourteenth-Century Law Primer.” *Monumenta Nipponica*, Vol. 35 (1980), No. 4., 405–435.
- SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- TOYAMA, Mikio 外山幹夫: „Kamakura no bukehō – Shin Goseibaijō, tsuika ni tsuite 鎌倉の武家法—新御成敗状・追加について” *Rekishi kyōiku* 歴史教育, Vol. 18. (1970), No. 5–8., 32–38.
- TONOMURA, Hitomi: „Women and Inheritance in Japan’s Early Warrior Society.” *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32. (1990), No. 3., 592–623.
- TOTMAN, Conrad: *Japán története*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006. [ANTÓNI Csaba]
- YANAGA, Chitoshi: „Source Materials in Japanese History: The Kamakura Period, 1192–1333.” *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 59. (1939), No. 1., 38–55.